

PAPER DETAILS

TITLE: Geçmisten Günümüze Beyşehir Gölü Mada Adası'nda Iskân ve Beserî Faaliyetler

AUTHORS: Hüseyin Musmal

PAGES: 150-162

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4146014>

Ekim/October 2024, Cilt/Volume: 14, Sayı/Issue: 2, 150-162.

Başvuru/Submitted: 14.08.2024

Kabul/Accepted: 10.10.2024

Yayın/Published: 30.10.2024

DOI: 10.17828/yalovasosbil.1533448

Araştırma Makalesi/Research Article

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/yalovasosbil>

Geçmişten Günümüze Beyşehir Gölü Mada Adası'nda İskân ve Beşerî Faaliyetler

Hüseyin Muşmal*

Öz

Çok sayıda ada ve kayalığın yer aldığı Beyşehir Gölü'nde bulunan adaların en büyüğü Mada Adası'dır. Bağlı bulunduğu Isparta'nın Şarkıkaraağaç İlçesi'ne 35 km mesafede ve kıyıya 800 m uzaklıkta bulunan ada, 8.220 hektarlık bir alana ve 800-900 dönüm ekilebilir araziye sahip bulunmaktadır. Ana karaya yakınlığının yanı sıra içme suyunun bulunması, ekime elverişli geniş arazilere sahip olması ve doğal güzellikleri nedeniyle insan yaşamına uygun şartlarından dolayı tarihî süreçte yerleşim alanı olarak seçildiği söylenebilir. Bu nedenle Roma döneminden itibaren önemli bir yerleşim merkezi olan Mada Adası'nın çok sayıda zorunlu veya gönüllü yerleşime sahne olduğu ve sürekli göç alıp verdiği anlaşılmaktadır. Türk hâkimiyeti döneminde devletin tarımsal ve hayvansal üretimi sağlamak adına adadaki beşerî faaliyetleri canlı tutmaya çalıştığı ve çeşitli aralıklarla adaya iskân faaliyetlerinde bulunduğu görülmektedir. Mada Adası yaklaşık 1.000 yıllık bir zaman zarfında farklı din, mezhep, etnik yapı, kültür ve hayat tarzlarına sahip Hristiyan Rumlar, Müslüman Türkler, Rus Kazakları, Çeçenler ve Yörükler gibi çeşitli topluluklara ev sahipliği yapmıştır. Günümüzde üzerinde Kumluca isimli bir mahallenin yer aldığı adada, bağlı olduğu Gedikli Köyü'nün hemen yakınında yer almasına karşın sahip olduğu bazı şartlar nedeniyle nispeten izole bir yaşam sürdürülmektedir. Bununla birlikte günümüzde Türkiye'nin göl ortasında yaşam bulunan yegâne adasında geleneksel kültürlerini korumaya çalışan Yörükler yaşam mücadelesi vermeye devam etmektedir.

Anahtar kelimeler: Tarih, Beyşehir Gölü, Mada Adası, Rus Kazakları, Çeçenler, Yörükler.

Settlement and Human Activities on Mada Island in Lake Beyşehir from Past to Present

Abstract

Mada Island is the largest of the islands in Lake Beyşehir, which contains many islands and rocks. Located 35 km from the Şarkıkaraağaç District of Isparta and 800 m from the shore, the island has an area of 8,220 hectares and 800-900 acres of arable land. It can be said that it was chosen as a settlement area throughout history due to its proximity to the mainland, availability of drinking water, large areas of land suitable for cultivation, and natural beauties, as well as its suitable conditions for human life.

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, hmusmal@hotmail.com, ORCID:0000-0002-3137-0069

For this reason, it is understood that Mada Island, which has been an important settlement since the Roman period, has been the scene of many forced or voluntary settlements and has experienced constant immigration. It is seen that during the period of Turkish rule, the state tried to keep human activities on the island alive to ensure agricultural and animal production and carried out settlement activities on the island at various intervals. Mada Island has hosted various communities with different religions, sects, ethnic structures, cultures, lifestyles, such as Christian Greeks, Muslim Turks, Russian Kazakhs, Chechens, Yörüks, over approximately 1,000 years. Although the island, where a neighborhood called Kumluca is located today, is located right next to the Gedikli Village to which it is affiliated, a relatively isolated life is led due to some conditions. Today, Yörüks continue to struggle to survive, trying to preserve their traditional culture on the only inhabited island in the middle of a lake in Turkey.

Keywords: History, Lake Beyşehir, Mada Island, Russian Cossacks, Chechens, Yoruks.

Giriş

Beyşehir Gölü, doğusunda Erenler, güney ve batısında Toroslar, güneydoğu-kuzeybatı istikametinde Anamas ve Sultan dağları ile çevrili büyük bir havzanın içinde tektonik bir çöktürde yer alır (Kazancı vd, 1999: 10-11). Türk hâkimiyetinden önceki dönemlerde Karallis ve Skleros isimleriyle bilinen Beyşehir Gölü (Ramsay, 1961: 434) günümüzdeki adını XIII. yüzyıl sonlarında güneydoğu kıyısında kurulmuş olan Beyşehir kentinden almaktadır. Türkiye'nin üçüncü, Konya ilinin ikinci büyük gölü olan Beyşehir Gölü, Anadolu'da bulunan doğal tatlı su göllerinin en büyüğüdür. Akdeniz Bölgesi'nin göller bölümünde yer alan gölün büyük bir kesimi (%80) Konya, küçük bir kısmı da (%20) Isparta il sınırları içinde bulunmaktadır. (Yazıcı-Arıbaş, 2002: 34). İdarî olarak Konya ilinin Beyşehir ve Hüyük, Isparta'nın Yenişarbademli ve Şarkıkaraağaç ilçeleri ile çevrili olan gölün Konya il merkezine uzaklığı 96 km iken, Isparta'ya uzaklığı 140 km'dir (Dağlıoğlu, 1943: 1371; Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983: 5101; Yazıcı-Arıbaş, 2022: 34).

Deniz seviyesinden 1.116 m yüksekliğe ve 651 km² yüz ölçüme sahip bulunan gölün kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzunluğu yaklaşık 50 km'dir. Kaşaklı Körfezi ile Çiftlik Mahallesi arasında 26 km genişliğe ulaşan Beyşehir Gölü'nün eni Gölyaka ve Akburun Mahallesi arasında 14 km'ye kadar düşmektedir (Yazıcı-Arıbaş, 2002: 35). Beyşehir Gölü yaklaşık 4.200 km² büyüklüğünde bir havza içerisinde yüzey yağışları ile dağlara yağın karların erimesiyle oluşan dereler ve yeraltı suları tarafından beslenmektedir (Yarar, 2004: 13; Beller, 1987: 15; Biricik, 1982: 128-129). Dolayısıyla gölün kendisinden 6-7 kat büyük bir alandan su toplayabildiği söylenebilir (Özdemir, 2004: 86, 93; Dağlıoğlu, 1943: 1372; Biricik, 1982: 6). Sularını 1.115 m ile 1.125 kodları arasında depolayan gölün sathı, azami kodlarda 800 km²'ye, depoladığı su miktarı ise 6 milyon m³'e ulaşmaktadır. 1993 yılında milli park statüsüne alınan Beyşehir Gölü Milli Parkı'nın alanı 88.750 hektar büyüklüğündedir. Günümüzde Beyşehir Gölü, Kızıldağ Milli Parkı'yla beraber iki ayrı milli park sınırları içinde bulunduğundan Mada Adası'nda yapılan hayvancılık, Çeçen ve Kıstıfan adalarında yapılan tarım dışındaki beşerî faaliyetlere bütünüyle kapalıdır (Arslan, 2021: 79). Bununla birlikte tarihî süreçte Beyşehir Gölü çevresi ve adaları geçici veya sürekli olmak üzere çok sayıda yerleşime sahne olmuştur. Öncelikle söz konusu yerleşimlerin özellikleri hakkında bazı bilgiler verilecektir.

1. Beyşehir Gölü Çevresinin Yerleşim Özellikleri

Günümüzden yaklaşık 10.000 yıl kadar önce dünya üzerinde sıcaklığın artmaya başlamasıyla beraber Anadolu'da bulunan kapalı havzalarda yer alan göllerin suları çekilmeye başlamış ve buralarda tarıma elverişli yeni araziler meydana çıkmıştır (Biricik, 1982: 21; Atalay, 1994: 302). Böylece insanlar bol alüvyonlu bu arazilerden ve sulardan yararlanmak amacıyla göllerin çevrelerine yerleşmişlerdir (Çetik, 1985: 40; Atalay, 1994: 302). Beyşehir Gölü çevresinde yer alan Erbaba ve Çukurkent höyükleri söz konusu dönemi temsil eden en önemli yerleşimler arasında bulunmaktadır. Beyşehir'in yaklaşık 10 km kuzeybatı yönünde, gölün hemen birkaç km doğusunda yer alan ve M.Ö. 6.000 yıllarına tarihlendirilen Akeramik Neolitik yerleşimi olan Erbaba Höyük'te yapılan araştırmalarda söz konusu dönemde göl çevresinde buğday, burçak, mercimek ve bezelye gibi ürünlerin yetiştirildiği tespit edilmiştir (Bahar, 2006: 254). Bu ve benzeri yerleşimler üzerinde yapılan araştırmalar, Beyşehir Gölü çevresinin neolitik çağ sonrasında da iskân edildiğini göstermektedir. Nitekim bölgede tespit edilen eski çağlara ait çok sayıda yerleşme, Beyşehir Gölü çevresinin binlerce yıldır yerleşime sahne olduğunu ortaya koymaktadır (Bahar, Karauğuz, Koçak, 1996: 12; Bahar-Koçak, 2004: 6; Bahar, 1999). Bununla

birlikte yapılan araştırmalar göl kenarındaki iskânların kesintisiz olmadığını ve bu durumun gölün uzun aralıklarla çekilip kabarmasıyla bağlantılı olduğunu düşündürmektedir (Bahar, 2006: 1).

Günümüzde sularının çok fazla çekildiği zamanlarda kıyılarda görülen yerleşim kalıntıları, eski çağlarda gölün çekilmesiyle birlikte ortaya çıkan alanlarda çeşitli iskânların yapıldığını ve bu yerleşimlerin suların yükselmesi sonucunda da terk edildiğini göstermektedir. Zira göl çevresinde bulunan ve M.Ö. 6.000 yıllarına ait Er Baba yerleşimi, günümüzde göl kıyısından birkaç km uzakta kalmış iken, erken tunç çağı bulgularını veren Kuşluca yerleşimi (M.Ö. 3000-2000) ancak gölün çekilmesi sonucunda meydana çıkmaktadır (Çokbanker, 1974: 31). Buradan hareketle denilebilir ki gölün M.Ö. 6.000 yıllarındaki su seviyesi M.Ö. 3.000 yıllarındaki seviyeye göre çok daha fazladır. Suların çekilmesiyle adaların çok yakınında Kalkolitik ve İlk Tunç çağlarına ait kalıntıların görülmesi erken dönemlerde ya suyun azlığını ya da zamanla göl tabanının dolarak seviyenin yükseldiğini akla getirmektedir (Bahar, 2021: 38). Netice olarak göl çevresinde ve adalarda yapılan araştırmalar göstermiştir ki, tarih öncesi dönemlerden bu yana Beyşehir Gölü kıyılarında ve adalarda kurulan yerleşimlerin akıbeti büyük oranda suların kabarıp çekilmesine bağlı kalmıştır (Bahar, 1991: 30). Anlaşılan o ki ziraat sahalarının yetersizliği ve su seviyesinin sıklıkla değişim göstermesi nedeniyle tarihî süreçte Beyşehir Gölü kıyılarında büyük yerleşmeler tesis edilememiştir (Yazıcı-Arıbaş, 2002: 42). Günümüzde dahi, kıyısındaki yerleşimler açısından gölün tehlikeler oluşturmaya devam ettiği bilinmektedir (Özdemir, 2004: 111)¹.

Çevresinde neolitik döneme ait önemli yerleşimlerin bulunduğu Beyşehir Gölü, Türk hâkimiyetinden önce sırasıyla Hitit, Frig, Pers, Helenistik ve Roma-Bizans egemenlikleri altında kalmıştır. Göl çevresindeki yerleşimlerin geçmişi neolitik dönemlere kadar ulaşsa da adalardaki yerleşim izleri daha ziyade Roma İmparatorluğu zamanında başlamıştır. Günümüzde bazılarında birkaç balıkçı kulübesinin bulunduğu adalarda Roma-Bizans dönemlerinde yoğun bir yerleşme olduğu, buralardaki antik mimarî kalıntılardan anlaşılmaktadır. Bunlar arasında hamam, tapınak, kale ve mezar kalıntıları bulunmakta, sur duvarları, depo binaları ve liman yapıları özellikle dikkat çekmektedir. (Bahar, 2021: 38). Beyşehir Gölü ve çevresindeki çalışmalarında pek çok adada sur kalıntıları tespit eden İ. H. Konyalı, Eşek, Mada ve özellikle Mındıras adalarında sağlam halde surlar bulunduğunu, bunların Roma veya Bizanslılara ait olabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca Mada ve Mındıras adalarında Frigler dönemine ait mabetlerin bulunduğu da belirtmektedir (Konyalı, 1991: 3, 395, 399, 404).

Anadolu'da gerçekleşen Selçuklu-Bizans mücadelelerini konu edinen Bizans döneminin yazılı kaynakları bu dönemde Beyşehir Gölü adalarındaki yerleşimlerin varlığını doğrulamaktadır (Bahar, 2021: 38). Söz konusu kaynaklarda bir uç bölgesi olan Beyşehir Gölü adalarında yaşayan Hristiyanların Türklerle ticarî ilişkiler kurdukları ve hatta zamanla Türk âdetlerini benimsedikleri belirtilmektedir. Anlaşılan o ki Türkiye Selçuklularının bölgede hâkimiyet kurması sürecinde adalarda yaşayan Hristiyan halka hoşgörüyle yaklaşmış ve yaşantılarına müdahale edilmemiştir (Köprülü, 1994: 79; Ramsay, 1961: 82). Böylece XI. yüzyıl sonlarından itibaren Türk iskânının yavaş yavaş gerçekleştiği Beyşehir Gölü Havzası'nda Türklerin, yerli Hristiyan halk ile yan yana yaşamaya başladıkları ve Selçuklu idaresi altında birbirleriyle kaynaştıkları anlaşılmaktadır (Uysal, 2019: 85). Hristiyanların Türklerle dostluk ilişkileri kurdukları sıralarda Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Mesut, bölgeyi fethetmek amacıyla Antalya civarına sürekli saldırılar yapmaktadır. Nitekim Bizans İmparatoru Ioannes Komnenos da bu saldırıları önlemek ve İstanbul ile Antalya yolunu güvenceye almak amacıyla 1142 yılında Selçuklulara karşı düzenlediği seferde adalarda yaşayan Hristiyanların Selçuklulara tâbi olduğunu görmüş, bunun üzerine adalardaki kalelere sal ve kayıklarla saldırarak zapt etmiş ve buradaki Hristiyanları Konya'ya sürmüştür (Sevim, 1993: 142; Turan, 2013: 177; Kesik, 2002: 556). Söz konusu durum Bizans kaynaklarında açık bir şekilde ifade edilmektedir. (Hkoniates, 1995: 24-25). 1142 yılında yaşanan bu olayla birlikte adalardaki Hristiyan varlığının zamanla azaldığı, Bizans İmparatoru'nun Akburun, Çeçen, İğdeli ve Mada adalarındaki Hristiyan halkın, Konya'ya göç etmesini sağladığı düşünülmektedir (Yazıcı-Arıbaş, 2002: 42; Alperen, 2001: 27). Bu göçler neticesinde Hristiyan nüfusun azaldığı ve kalanların da zamanla bölgeyi terk etmiş olduğu öngörülmektedir (Yıldız, 2022: 15). Ayrıca bu olay sırasında göl çevresindeki Hristiyan yerleşimleriyle birlikte Kızkalesi, Mada ve hemen karşısında yer alan Kirse Adası'nda manastıra benzeyen yapıların Bizans Ordusu tarafından tahrip edildiği de düşünülmektedir (Uysal, 2019: 87).

¹ Bu konuda geniş bilgi için bk. Muşmal: 2008.

Buraya kadar söylenenlerden anlaşıldığı gibi Beyşehir Gölü adaları eski çağlardan itibaren çeşitli yerleşimlere ev sahipliği yapmıştır. Ancak adaların çoğunluğunun küçük ve ziraat sahalarının dar olması nedeniyle tarihsel süreçte büyük yerleşimler kurulamamış, buralarda daha ziyade çevredeki yerleşimlerin sosyo-ekonomik faaliyetlerini destekleyen geçici yerleşimler tesis edilmiştir (Yazıcı-Arıbaş, 2002: 41-42). Bununla birlikte adaların genelindeki yerleşimler büyük oranda geçici iken Mada Adası'ndaki iskânın Roma-Bizans döneminden itibaren süreklilik gösterdiği görülmektedir. Bu yönüyle diğer adalardan ayrılan Mada Adası'nın yerleşim özellikleri hakkında aşağıda bazı bilgiler verilecektir.

2. Geçmişten Günümüze Mada Adası'nda Yerleşim Özellikleri

Beyşehir Gölü'nde büyüklü küçüklü çok sayıda ada ve kayalık bulunmaktadır. Bunların yüzölçümü ve sayısı gölün seviyesine göre zaman zaman değişim göstermektedir (Yazıcı-Arıbaş, 2002: 34-39). Bununla birlikte nispeten büyük adaların bulunduğu gölün batı kesiminde yer alan Mada, adaların en büyüğü durumundadır. Anadolu'nun iç suları üzerinde insan yaşamı bulunan yegâne adası olan Mada, bu yönüyle de ilgi çekici bir serüvene sahiptir. Bu durumun izah edilebilmesi için Mada Adası'nın coğrafi ve fizikî özelliklerine bakılmasında fayda bulunmaktadır. Ancak öncelikle adanın ismi üzerinde durulacak, daha sonra coğrafi ve fizikî özelliklerine değinilecektir.

Günümüzde üzerinde Kumluca isimli bir mahallenin yer aldığı adanın tarihi kaynaklardaki adı Mada, Made, Madi veya Mado şeklindedir. Osmanlı döneminde Fatih Sultan Mehmet adına vakıfların kaydedildiği defterde adanın isminin “Mado”, sonraki kayıtlarda ise “Made” ve “Mada” şeklinde geçtiği ifade edilmektedir. Ancak adanın Türk hâkimiyetinden önce bu ismi taşıyıp taşımadığı hakkında herhangi bir kayda rastlanmamıştır. İ. Hakkı Konyalı, “dişi hayvan” anlamına gelen Farsça “Made” kelimesinin adaya isim olarak verilmiş olabileceğini ileri sürmektedir. Göl üzerindeki adalara verilen Eşek, Aygır, Geyik, Tavşanlı, Yılanlı gibi hayvan isimleri bu görüşü destekler niteliktedir (Konyalı, 1991: 391 vd). Bazı kaynaklarda Mada'nın mide anlamına geldiği ifade edilmektedir (Yazıcı-Arıbaş, 2002: 43). Nitekim Mada kelimesinin Türk Dil Kurumu'nun Türkiye Türkçesi Ağızlar Sözlüğünde, “istek, yemek yeme isteği, mide, hamur açmakta kullanılan yuvarlak, bir çeşit saç ekmeği, yassı yastık, iştah vb” anlamlarına geldiği bildirilmektedir. Yemek yeme ile ilgili olan bu tanımlar mide ile de ilişkilendirilebilir (Yıldız, 2022: 20).

“Beyşehir Gölü Kuşları” hakkında yapılmış bir çalışmada yer alan haritada Mada Adası'na “Uzun Ada” isminin verildiği görülmektedir (Tabur-Ayvaz, 2005: 369). Söz konusu isimlendirmeye başka kaynaklarda da rastlamak mümkün olmuştur (Uçar, 1986: 66). Rus Kazakları'nın iskân edilmesi nedeniyle ahali tarafından Mada Adası'nın “Kazak Adası” olarak anıldığı bilinmektedir (Alperen, 2001: 11). Konu hakkındaki Osmanlı Arşiv kayıtlarında adanın ismi Mil Adası olarak da geçmektedir (BOA, A}MKT. MHM, Nr. 383/37). “Mil” adı, Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğünde ada ismine işlevsel açıdan yakın olan, “Selin sürükleyip getirdiği çok küçük taneli çamurlaşmış kum ve toprak karışımı” anlamıyla Rumca kökenli bir kelimedir. Türkiye Türkçesi Ağızlar Sözlüğünde ise Mil, aynı anlamda Türkiye'nin hemen her bölgesinde kullanılmaktadır (Yıldız, 2022: 20). Nitekim bu durum günümüzde adanın kıyılarının kıvrık topraklı olması sebebiyle “Kumluca” adını aldığı yönündeki düşünceyle paralellik göstermektedir (Karaca, 2005: 129).

2.1. Adanın Coğrafi ve Fiziki Özellikleri

Bağlı bulunduğu Isparta'nın Şarkıkaraağaç İlçesi'ne 35 km mesafede ve kıyıya 800 m uzaklıkta bulunan Mada Adası, 8.220 Hektarlık alanıyla Beyşehir Gölü'nün en büyük adası konumundadır. (Somuncuoğlu, 2004: 93). Gölün kuzeybatısının sonunda yer alan ada bir uçtan öbür uca yaklaşık 5 km uzunluğundadır (Arslan, 2021: 69). Adanın kuzeyinde Küçükkilise (Kirse) Adası ve karşısında ise Şarkıkaraağaç'a bağlı Gedikli Köyü bulunmaktadır (Konyalı, 1991: 392). İki ayrı tepeden oluşan adanın güneyinde yer alan kesimi 1.350 m ile Beyşehir Gölü'ndeki adaların zirve noktasını oluşturmaktadır. Yaklaşık 900 dönüm ekilebilir arazisi olan adanın, geri kalan bölümü ormanlık bir dağ halinde bulunmaktadır. Adada ardıç ve meşe gibi doğal orman türlerinin yanında, söğüt ve kavak ağaçları da bulunmaktadır (Somuncuoğlu, 2004: 93; Yazıcı-Arıbaş, 2002: 39, Üçüncü-Muşmal, 2014: 63). Kuzeybatısında bulunan koyak ile yakınında yer alan içme suyu kaynağı adada insan yerleşimine uygun bir ortam hazırlamıştır (Dağlıoğlu, 1943: 1374; Yazıcı-Arıbaş, 2002: 44). İ. Hakkı Konyalı, burada büyük ve küçükbaş hayvanların beslendiğini, hatta atların adaya yüzdürülerek geçirildiğini söyler (Konyalı, 1991: 392).

Mada'nın hemen kuzeyinde bulunan Kirse Adası 10 dekarlık alanıyla, Mada ile Gedikli Köyü arasında küçük ve düz bir ada halindedir. Adanın Mada'dan ayrıldığı Kirse Boğazı 18 m ile Beyşehir Gölü'nün en derin noktası olarak gösterilmektedir. Bölgede yaşayan ahali eski yapıları genellikle kilise adıyla isimlendirdikleri için üzerindeki büyük yapı harabesinden dolayı bu adaya da "Kilise/Kirse Adası" demişlerdir (Üçüncü-Muşmal, 2014: 72; Eyüpoğlu, 1979: 83). Halk arasında bu kilisenin Mada'ya yerleşen Kazaklar tarafından inşa edildiği rivayeti vardır (Atlas, 2009: 66). Ancak söz konusu yapının kilise olmadığı yönünde bilimsel değerlendirmeler bulunmaktadır (Çaylak Türker, 2019: 63-65). Ne var ki adaya yerleşen Kazaklar'ın Mada'da üç ayrı kilise inşa ettiği bilinmektedir (Plambeck, 2024: 41). Kazakların adadan ayrılırken kilisenin çanını yanında götüremedikleri ve bu nedenle Beyşehir Gölü'ne atıldığı rivayet edilmektedir (Yıldız, 2022: 18).

Bazı kaynaklarda Mada Adası'ndaki yerleşimin ortaya çıkışı, batısında yer alan kıyıda bir birikinti konisi üzerinde kurulmuş olan Gedikli Köyü'nün yerleşim yeri ve tarım alanlarının sınırlı olmasına bağlanmaktadır. Osmanlı Devleti yönetiminde bir çiftlik yerleşimi olan Gedikli'nin, Manavgat ilçesi Gevişli Köyü'nden Anamas Dağlarına yaylaya gelen Yörüklerin 1932 yılında yerleşmesiyle oluştuğu düşünülmektedir (Yazıcı-Arıbaş, 2002: 43). Bu konudaki anlatıya göre Yörükler, özellikle savaş yıllarından sonra zorluklar yaşamaya başlamış, eşkıya saldırıları ve hayvanlarını otlatma karşılığında göç yolu üzerindeki köylerin yağ veya peynir talepleri ile baş edememiş ve bu nedenle yerleşmeye karar vermişlerdir (Tuztaş, 2005: 70). Konargöçer hayatını bir süre daha devam ettiren Honamlı Yörüklerinin Gedikli-Antalya arasındaki göçleri 1960'lı yıllarda son bulmuştur. Bununla birlikte 1938 yılında mahalle statüsüne sahip olan Gedikli, bir süre Belceğiz Muhtarlığına bağlı kalmış, nihayet 1948 yılında, Belceğiz'den ayrılarak müstakil bir muhtarlık haline getirilmiştir. Mada Adası'nda yaşayan Kazakların Akşehir'e, Çeçenlerin de Beyşehir'e göç etmeleri üzerine bunların adadaki arazileri Yörükler tarafından satın alınmıştır. Günümüzde Mada Adası, Gedikli Köyü'ne bağlı Kumluca isimli bir mahalle halindedir (Yıldız, 2022: 10).

2.2. Adanın Sosyal ve Beşerî Özellikleri

Mada Adası, günümüzde Türkiye'de göl ortasında üzerinde yaşam bulunan yegâne adadır. Ana karaya yakınlığının yanı sıra insan yaşamına uygun şartlarından dolayı yerleşim alanı olarak seçildiği düşünülebilir. Roma döneminden günümüze kadar sürekli bir yerleşim merkezi olduğu anlaşılan ada çok sayıda zorunlu veya gönüllü yerleşime sahne olmuş, sahip olduğu özellikleri nedeniyle sürekli göç almış ve göç vermiştir. Aşağıda adanın sosyal ve beşerî özellikleri hakkında bazı bilgiler verilecektir. Tarihî süreçte Beyşehir Gölü adalarına ulaşım balıkçı tekneleri ve küçük kayıklarla yapılmış olmalıdır. Roma-Bizans dönemlerinde kullanıldığı düşünülen küçük koylar ve yakınında bulunan mimarî unsurlar bu dönemde tekne trafiğinin bir hayli etkin olduğunu göstermektedir. Ancak teknelerin yanaştığı koylardaki iskelelerin günümüzdeki su seviyesinden birkaç metre yukarıda olması Roma Dönemi'nde göldeki su seviyesinin yüksek olduğunu düşündürmektedir (Bahar, 2021: 38). Bununla birlikte Osmanlı döneminde adalara ulaşım kayıklar ve özellikle ağır yükleri taşıyabilen karakayıklarla yapılmaktaydı (Üçüncü-Muşmal, 2014: 137). Günümüzde ise ulaşım hemen her hanenin sahip olduğu motorlu kayıklar tarafından sağlanmakta, adaya geçilirken araçlar anakara üzerinde göl kıyısında yapılmış bulunan bir park yerinde bırakılmaktadır (Somuncuoğlu, 2004: 198). Ada sakinlerinin hayvanları ise daha ziyade 15 ton kadar yük alabilen dubalarla taşınmaktadır. Bütün bu şartlar nedeniyle Mada Adası, bağlı olduğu Gedikli Köyü'nün hemen yakınında bulunan bir yerleşim olmasına karşın nispeten izole bir yaşam sürmektedir (Yıldız, 2022: 9). Özellikle kış aylarında suyun tamamen veya kısmen donmasıyla birlikte göl üzerinde bir buz örtüsü oluşması nedeniyle kayık veya dubaların kullanılması mümkün olmadığından ulaşım ancak göl üzerinde yürüyerek sağlanabilmektedir (Yazıcı-Arıbaş, 2002: 52).

Bizans döneminde, Pasgousa veya Pougousa olarak zikredilen Beyşehir Gölü'nün batısı Pisidiya, doğusu ise Likonya bölgesinde sınırları içerisinde yer almaktaydı. Psidiya Eyaleti'nin Piskoposluk merkezlerinden biri olan ve gölün kuzeydoğu ucunda yer alan Neapolis'in (Şarkıkaraağaç) önemli bir merkez olduğu, Bizans dönemi boyunca Piskoposluk statüsünü koruması ve arkeolojik verilerinin zenginliğinden anlaşılmaktadır. Çevresinin yanı sıra göldeki adaların da Bizans döneminde yoğun olarak iskân edildiği görülmektedir. Tarihî ve arkeolojik veriler de Mada Adası'ndaki Bizans dönemi yerleşimlerine işaret etmektedir. Nitekim Mada'daki kalıntılar Hirschfeld tarafından tanımlanmış ve Kirse Adası'nda inşası 1142 yılındaki saldırılarıyla ilişkilendirilen kalıntılar ise C. Foss tarafından belgelenmiştir (Türker, 2019: 63-65). Mada Adası'nın Araplar tarafından Anadolu'ya yapılan İslamî akınlar çerçevesinde kuşatıldığından da bahsedilmektedir. Taberi'den nakledilen bilgilere göre M.S. 664

yılında Abdurrahman b. Halid b. Velid'in Aksaray'a kadar ilerlediği, orada kışladığı ve Beyşehir Gölü'ndeki Uzun Ada'ya da hücumlar yaptığı ifade edilmektedir (Uçar, 1986: 66). Bununla birlikte Selçuklu döneminde adaya dinlenme ve eğlenme amacıyla kasır yaptırıldığı ve yerleşimin kuzeyinde bu yapıya ait olduğu düşünülen duvarların mevcut olduğu söylenmektedir (Yazıcı-Arıbaş, 2002: 42). Diğer taraftan Selçuklular tarafından Beyşehir Gölü kenarında yapılan Kubadabad Sarayı'nın göl üzerinde bulunan Kız Kalesi, Mada ve Kilise Adası'yla doğrudan irtibatlı olduğu, Sultanların kendilerini tehlikede hissettiği anlarda bu adalarda konaklamayı tercih ettikleri bilinmektedir. Günümüzde Kilise ve Mada gibi adalarda harap durumdaki kalıntılar arasında görülen çini buluntular adaların Selçuklular tarafından kullanıldığını açıkça göstermektedir (Çeken, Yavaş, 2021: 110). Selçuklu mirasının sahipleri arasında bulunan Eşrefoğulları'nın da adalarda imar ve iskân çalışmalarında bulunması gayet normal bir durumdur (Çaycı, 2021: 130). Bu konuda Eşrefoğlu Mehmet Bey'in Mis Hatunla evlendiğinde Mada Adası'nda yaptırdığı köşkünde vakit geçirdiği rivayet edilmektedir (Süslü, 1934: 5, 19). Adanın hemen kuzeyinde bulunan Kirse Adası ile ilgili anlatılan bir rivayete göre ise İlhanlıların Anadolu Genel Valisi Timurtaş, Eşrefoğulları'nın Beyi II. Süleyman'ı burada yakalatmış ve işkenceyle öldürdükten sonra göle attırıştır (Üçüncü-Muşmal, 2014: 101). Buraya kadar söylenenlerden hareketle Osmanlı hâkimiyeti öncesinde adaların güvenli, huzurlu ve sakin bir saha olması nedeniyle dinlenme ve vakit geçirme alanı olarak kullanıldığı söylenebilir. Mada Adası'nda ahali tarafından Osmanlı öncesine ait eski paraların bulunduğu bilinmektedir (Atlas, 2009: 69).

Mada Adası Osmanlı döneminde Beyşehir Kazası'nın Cezire Nahiyesi sınırları dâhilinde bulunmaktadır. Osmanlılar, Beyşehir Gölü'nün doğu kıyılarındaki birkaç köyün yanı sıra Mada ile beraber bazı adaların da içinde bulunduğu nahiye ada/adalar anlamına gelen Arapça "cezire/cezaire" ismini vermişlerdir. XVI. yüzyılın ilk yarısında, kent merkezinde gayr-i Müslim bulunmadığı halde Beyşehir Kazası içerisinde özellikle Adalar Nahiyesi'nde Girapa (Akburun) Kısıtfan, Kesi, Mili ve Mada köylerinde Müslümanlarla birlikte Hristiyanlar da yaşamaktadır. Daha sonraki yıllarda Hristiyanların çoğunun Müslüman olduğu düşünülmekte ve 1584 yılında Akburun ve Kısıtfan'da bulunan çok az sayıdaki Hristiyan nüfusun ise kendi köylerinde ziraatla uğraştığı bilinmektedir (Erdoğan, 1998: 73, 74, 79).

Mada Adası'nda bulunan yerleşimler hakkında ilk nüfus verilerini Osmanlı kayıtlarından öğrenmekteyiz. Nitekim bu verilere göre adada 1507 yılında 25 hane Müslüman, 8 hane gayr-i Müslim bulunmakta iken, 1522 yılında 28 hane Müslüman, 3 hane gayr-i Müslim, 1584 yılında ise yalnızca 62 Müslüman hane yaşamaktadır. 1584 yılında Mada Adası'nda hiç gayrimüslim hane kaydedilmediği görülmektedir. Nefer üzerinden bakıldığında Mada Adası'nda yaşayan Müslim ve gayr-i Müslim nefer sayısı 1507 yılında 37 nefer, 1524 yılında 40 nefer, 1584 yılında ise 84 neferdir (Erdoğan, 1998: 355, 365). Diğer taraftan 1507 yılında Mada Adası'nda üç çiftlik bulunduğu görülmektedir. Bunlar Mustafa, Mihail ve Andre Hoca; Hacı Mehmet, Aslan, Fona, Hıdır ve Cöngü, Seydi, Yuvanis gibi Müslim ve gayr-i Müslim kişilere ait bulunmaktadır (BOA. TT. d. 40: 511-512; Üçüncü-Muşmal, 2014: 103). Anlaşılan o ki Mada Adası'nda ziraat yapmaya elverişli tarım arazisi bulunması nedeniyle devlet söz konusu adada yerleşim yapılmasını teşvik etmiş ve böylece üretimin artırılması ve adanın şenlendirilmesini sağlamıştır.

Mada Adası'ndaki yerleşimin canlı tutulması adına sonraki dönemlerde dahi adaya çeşitli iskân faaliyetlerinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim XIX. yüzyılın ikinci yarısında Mada Adası'na Rus Kazakları'nın yerleştirildiği görülmektedir (Muşmal-Benli, 2019). Adadaki Kazak/Kossak Köyü'nün Atamanı Semyon Adrianoviç'in verdiği bilgilere göre adaya iskân edilmesine karar verilen Kazaklar, 21 Temmuz 1865'te Cuma günü manda, öküz ve atların çektiği dört tekerlekli 'Rumeli' isimli arabalarıyla 157 aile olarak Manyas'tan Beyşehir'e doğru yola çıkmışlardır. Beraberlerinde ev eşyaları ve dinî malzemeler yanında beyaz sığırlar ve meyve fidanları da getirmişlerdir. Dinî tatil günlerinde ve pazar günleri dinlenmiş, 42 gün boyunca yürüyerek, 2 Eylül'de Bursa'dan geçmiş ve önce Eğirdir ardından Beyşehir Gölü kıyılarına kadar ulaşmışlardır. Uzun bir yolculuk sonunda 6 Kasım 1865 tarihinde Mada Adası'na geçebilen Kossaklar/Kazaklar, adada hemen kışı güvenli bir şekilde geçirebilecekleri birkaç kulübe inşa etmişlerdir. Ancak 1896 yılının ağustos ayında ciddi bir salgın hastalıkla karşılaşan Kazaklar arasında 30'a yakın aile yok olmuştur. Ne var ki Manyas'tan getirilen beyaz sığırların tamamı da hastalıktan ölmüş ve onların yerine yerli küçük siyah sığırlar alınmıştır. Kazakların birçoğu yeni durum ve şartlardan memnun olmadığından 30 hane kadarı da Manyas bölgesine geri dönmüştür. 1895 yılına gelindiğinde Mada Adası'nda yaşayan yalnızca 30 hane Kazak kalmıştır (Plambeck, 2024: 41).

Kazakların adanın şartlarıyla uyum sağlayamaması ve yakalandıkları salgın hastalıklar sebebiyle aralarında sık ölümler yaşandığından nüfusları sürekli azalmıştır. (Üçüncü-Muşmal, 2014: 107). 1905 yılında adada 30 ailenin yaşamaya devam ettiği, Kazak erkeklerin çoğunlukla güçlü ve uzun boylu, kadınların ise güzel ve zarif yapıda olduğu ifade edilmektedir. (Plambeck, 2024: 48). 1920'li yıllara kadar Mada Adası'nda kalan Kazaklar, bu yıllarda adadan ayrılarak Akşehir'e yerleşmişler, fakat Beyşehir Gölü'nde balıkçılık yapmaya devam etmişlerdir (Muşmal-Benli, 2019: 120). 1922 yılında Beyşehir Kazası Kireli Nahiyesi'ne bağlı bulunan Mada Köyü, bu tarihte 37 hanede 45 kadın, 31 erkek olmak üzere toplam 76 kişiden oluşmaktadır (Nazmi, 1922: 96). Bununla birlikte 1943 yılına gelindiğinde adada sadece 4 hane bulunduğu ifade edilmektedir (Dağlıoğlu, 1943: 1375). İ. H. Konyalı, 1966 yılında adada çoğu aşiretten olmak üzere on beş haneli ve yüz nüfuslu bir köy bulunduğunu söylemektedir (Konyalı, 1991: 391, 392). 2002 yılında 38 hanede 187 kişinin yaşadığı adada 2008 yılında 36 hanede 253 kişi yaşamaktadır (Üçüncü-Muşmal, 2014: 118). Mevsimsel göçler sebebiyle adanın yaz ve kış nüfus verilerinde farklılıklar görülmektedir. Ancak son yıllarda Mada Adası'nın nüfusu her geçen gün daha da azalmaktadır (Yıldız, 2022: 12).

Rus kazaklarının adadan ayrıldığı dönemlerde bazı Çeçen ailelerin Mada Adası'na yerleştirildiği görülmektedir (Üçüncü-Muşmal, 2014: 114). Halk arasında Milli Mücadele sırasında yaptıkları hizmetlerden ötürü Çeçenlerin adaya yerleştirildiği belirtilmektedir. Ancak buradaki Çeçenlerin 1936 yılında Beyşehir ilçe merkezine göç etmeleri üzerine Mada Adası Tırtar Yörüklerinden bazı aileler tarafından satın alınmıştır (Yazıcı-Arıbaş, 2002: 44). Bu konudaki anlatıya göre başlangıçta 5 hanede 25 kişiden oluşan Tırtar Yörükleri, yabancıların yerleşmesine mâni olmak amacıyla Akşehir Çimendere Yaylası'ndaki akrabalarını da adaya yerleştirmişlerdir. Daha sonraları Honamlı Yörüklerinden de adaya gelip yerleşenler olmuştur (Tuztaş, 2005: 72). Yörüklerin, göçebe bir yaşam için güvenli bir ortam sunması nedeniyle adayı yerleşim alanı olarak seçtikleri ileri sürülmektedir (Atlas, 2009: 66). Kazak ve Çeçen yerleşimleri dışında, I. ve II. Dünya savaşlarından sonra adanın zorunlu ikamet bölgesi olarak kullanıldığı ifade edilse de bu konuda herhangi bir bilgi elde edilememiştir (Yıldız, 2022: 17).

Beyşehir Gölü Mada Adası'na yerleştirilen Kazakların ve Çeçenlerin buradan ayrılmasından sonra adada üç farklı Türk aşiretinin varlığından bahsedilmektedir. Bu konudaki anlatıya göre *“Çeçenler, adada kendilerine yardımcı olmaları amacıyla yanlarına Kosatları almışlardır. Kosak (Kosat) adı verilen ailelerin adada çeşitli hırsızlık veya mallara el koyma gibi davranışları ve sıtma gibi hastalıkların çoğalması nedeniyle adadan ayrılmak isteyen Çeçenler arazilerini Tırtar Aşireti'ne satmışlardır. Kosakların Anamas Dağları'ndaki Hayta Aşireti'nin Saçıkara Mahallesi'ne adını vermiş olması mümkündür”*. (Yıldız, 2022: 21). Bu konudaki bir başka anlatımda ise *“Kazaklardan sonra adada bir müddet Çeçenler yaşamış. Çeçenler işlerinde yardımcı olsunlar diye Hayta Yörüğü Kosatlardan bir aileyi yanlarına almışlar, hatta oğullarından birine kızlarını vermişlerdir. Ancak belli bir zaman sonra Kosatların adada huzursuzluk çıkarmaları, mallara el koymaları gibi nedenlerle Çeçenler adadan ayrılmaya karar vermişler ve arazilerini Tırtar Yörüklerine satmışlardır.”* (Tuztaş, 2005: 72) Her iki anlatımın sonunda hikâye şöyle nihayete erdirilmektedir. *“Kosatlar adadan çıkartıldıktan sonra Mada'daki varlıklarını garanti altına almak isteyen Tırtar Yörükleri Akşehir Çimendere Yaylası'ndan akrabalarını adaya yerleştirerek buradaki nüfuslarını çoğaltmışlardır.”* (Tuztaş, 2005: 72; Yıldız, 2022: 21). Ancak burada bahsedilen Kosak veya Kosatlar yukarıdaki anlatıda ele alındığı gibi farklı bir Türk Aşireti değildir. Yaşlıların hafızalarında Kosak olarak bahsedilenler adaya yerleştirilen Kazakların kendileridir. Söz konusu ismin aslı günümüz literatüründe kullanıldığı gibi Mada Adası'na yerleşenleri ifade eden “Kossak” tır (Plambeck, 2024: 11).

Tarihî süreçte demografik açıdan çok fazla değişimin yaşandığı Mada Adası'nda 1930'lardan günümüze kadar Honamlı ve Tırtar Yörükleri yan yana yaşamaya devam etmektedir. Honamlıların bölgedeki asıl yerleşimi adanın karşı kıyısında yer alan Gedikli Köyü'dür. Bununla birlikte bölgedeki Yörükler birbirlerini adalı, karşı yakalı ya da Yörük boylarının adı ile çağırılmaktadır. Mada Adası üzerinde Türkiye Selçuklu Devleti döneminde Teke, İçel, Hamit bölgesine gelen Oğuzlar arasında Toroslar üzerinden göçüp konan Yörüklerin faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir (Yıldız, 2022: 24). Adaya yerleşmeden önce yalnızca hayvancılıkla uğraşan Tırtar Yörükleri uzun yıllar boyunca adada hayvancılık faaliyetlerini sürdürmüş ve yanı sıra balıkçılığa yönelmişlerdir (Atlas, 2009: 69). Aşağıda Mada Adası'nda yapılan hayvancılık ve tarım faaliyetleri hakkında bazı bilgiler verilecektir.

2.3. Adada Hayvancılık ve Tarımsal Faaliyetler

Mada Adası'nda yapılan incelemeler neticesinde 1930 yılından öncesine ait herhangi bir konut bulunduğu tespit edilememiştir. Nitekim günümüzde büyük bir kısmının orman örtüsü ile kaplı olması ve eğimin yer yer iskâna izin vermemesi nedeniyle ada üzerinde toplu dokulu yerleşme özelliği geliştiği görülmektedir. Bununla birlikte bütünüyle tarım sahaları ile çevrilmiş durumda bulunan yerleşimde günümüzde 900 dönüm kadar ekilebilir bir tarım arazisi bulunmaktadır (Yazıcı-Arıbaş, 2002: 44). Diğer taraftan tarihî süreçte adadaki tarımsal faaliyetler hakkında da elimizde yeterli bilgiler yoktur. Ancak 16. yüzyıla ait tahrir defterlerindeki veriler bu konuda az da olsa fikir vermektedir.

Sultan II. Bayezid dönemine ait 1507 tarihli tahrir defterine şehzade hassı olarak kaydedilen Mada Adası'nda Müslüman ve Hıristiyanların tasarrufunda çok sayıda raiyyet çiftliği bulunmaktadır. Ayrıca raiyyet çiftliklerinin dışında adada başka çiftliklerin bulunuyor olması ve civarda bulunan köylerin tasarrufunda arazilerin de yer alması burada ciddi anlamda bir ziraî faaliyetin yapıldığını göstermektedir. Nitekim defterdeki verilere göre raiyyet çiftliklerinin toplamı 26,5 tam çiftlik ünitesi olup müstakil çiftlik ise 8,5 ünitedir. Bir çiftin ortalama 80 veya 100 dönüm kabul edilmesiyle adada toplamda 2800-3500 dönüm büyüklüğünde bir zirai alan olduğu söylenebilir. Ayrıca adada etkinlik olarak kullanılan fakat arazi miktarı bilinmeyen bir de mezra bulunmaktadır. Bununla birlikte defterdeki verilere göre bu dönemde adada buğday ve arpanın yanı sıra keten ve fasulye üretimi yapılmakta, bağ ve bostan bulunduğu, badem ve bal üretildiği ve koyun yetiştirildiği görülmektedir. (BOA. TT. d. 40: 511-512)

Mada Adası'na ait temettuat defterlerinden de XIX. yüzyılın ortalarına adadaki tarım ve hayvancılık faaliyetleri hakkında bazı veriler elde etmek mümkündür. Temettuat defterinde adanın padişah hassı olduğu ifade edilmiş ve numara verilerek 12 hane kaydedilmiş olup yaşlı dul bir kadın hane numarası verilmeden yazılmıştır (BOA. ML. VRD. TMT. d, Nr. 17542: 45). Buradan hareketle 1844 yılında adada 13 Müslüman hane bulunduğu anlaşılmaktadır. Mada Adası'nda kayıtlı 12 hane reisinden 10'unun meslek bilgisine yer verilmiş olup 3 hane reisi çiftçi, 7 hane reisi de ameleci olarak kaydedilmiştir. Ancak adada yaşayan hane reislerinin hiçbirinin üzerinde ekili veya nadasa bırakılmış tarla kaydedilmemiştir. Bununla birlikte çiftçi olduğu belirtilen 3 hane reisinin üzerinde kayıtlı çift öküzlerinin bulunduğu görülmektedir. Meslek kaydı bulunmayan veya ameleci olduğu belirtilen diğer 10 hane reisinin üzerinde ise herhangi bir çift öküzü kaydedilmemiştir. Adada kayıtlı haneler üzerinde herhangi bir arazi bulunmadığı halde 3 hane reisinin çiftçi olduğunun belirtilmesi ve onların üzerlerinde çift işlerinde kullanılmak üzere öküzler ile yük ve binek hayvanlarının kayıtlı bulunması Mada Adası'nda bu dönemde de tarımsal faaliyetlerin yürütüldüğünü göstermektedir (BOA. ML. VRD. TMT. d, Nr. 17542: 45).

XIX. yüzyılın ortalarına ait temettuat defterlerinde Mada Adası'nda kayıtlı hane reislerinin çok sayıda büyük ve küçükbaş hayvana sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yörük olduğu özellikle belirtilen bu hanelere dair kayıtlarda 1844 yılında Mada Adası'nda yaşayanların üzerinde kayıtlı 520 baş hayvan bulunmaktadır. Bu hayvanların 417'si küçükbaş iken, 72'si büyükbaş ve 31'i de yük ve binek hayvanıdır. Buradan hareketle söz konusu tarihlerde hane başına düşen hayvan sayısı 40, küçükbaş hayvan sayısı 32,1, büyükbaş hayvan sayısı 5,5 ve yük ve binek hayvan sayısı 2,4 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca adada hane başına 1 merkep ve 1 at düştüğü de görülmektedir. Diğer taraftan bu tarihlerde Mada Adası'nda hane başına düşen sağmal inek sayısının 5 olduğu anlaşılmaktadır. Hemen her hanede bulunan sağmal ineklerden hareketle Yörüklerden müteşekkil olan adada önemli düzeyde bir süt ve peynir üretme potansiyelinin de bulunduğu söylenebilir. Ne var ki hane başına düşen küçükbaş hayvan miktarının da ada ölçeğinde önemli bir orana tekabül ettiği görülmektedir. Bununla birlikte Mada Adası'nda kayıtlı bulunan hayvanların nerdeyse yarısı 11. hanede çiftçi olarak kayıtlı Süleyman isimli ada sakinine aittir. Bu tarihlerde Süleyman'ın sahip olduğu hayvan miktarı 295 olup bu hayvanların 250'si küçükbaş, 33'ü büyükbaş, 12'si yük ve binek hayvanıdır. Yük ve binek hayvanlarından 2'si deve, 8'i at ve 2'si merkeptir. Buradan hareketle XIX. yüzyılın ortalarında çok sayıda küçükbaş hayvanın bulunduğu Mada Adası'nda yaşayan Yörüklerin at, deve, merkep gibi yük ve binek hayvanlarına da sahip olması onların yaylak-kışlak arasında yaptıkları göç hareketliliğinin de işareti olarak görülebilir. (BOA. ML. VRD. TMT. d, Nr. 17542: 45)

XIX. yüzyılın ortalarına ait nüfus defteri incelendiğinde bu tarihte adada sakin bulunan Müslüman erkek sayısının da 32 olduğu görülmektedir (BOA. NFS. d, Nr. 3340: 12). Söz konusu defterlere göre adadaki kişilerin çoğu Saçıkaraklı Aşireti'ne mensup olanlardan oluşmakta, defterde bu aşiretlerin ne zaman adaya iskân edildiğine dair bazı notlara da rastlanmaktadır. Nitekim adada 1 numarada hane reisi

olarak kayıtlı bulunan Dağlıoğlu Ömer, 50 yaşında ve Teke Kazası Bozyaka Köyü sakinlerinden olup 13 sene evvel adaya yerleşmiştir. Yine 2 numarada kayıtlı Karamehmetoğlu Ömer, 60 yaşında olup 15 sene önce, 3 numarada kayıtlı Karamehmedoğlu Memiş 45 yaşında olup 15 sene önce, 9 numarada kayıtlı Karaismailoğlu İbrahim 35 yaşında olup 2 sene önce adaya iskân olunmuştur. Bununla birlikte 4 numarada kayıtlı Çil aşiretinden Çiloğlu Mehmed ile 5 numarada kayıtlı Çiloğlu Hasan 20 sene önce, 10 numarada kayıtlı Latifoğlu Mehmed ile 11 numarada kayıtlı Süleyman ve 12 numarada kayıtlı Ömer 15 sene önce adaya yerleşmişlerdir. Ayrıca 6 numarada kayıtlı Mustafa 5 sene, 7 numarada kayıtlı Mahmud 10 sene, 8 numarada kayıtlı Musa da 5 sene öncesinde Eğridir Kazası'ndan adaya gelmişlerdir. XIX. yüzyılın ilk yarısında adaya iskân ettirilen söz konusu Yörüklerin sonraki akıbeti hakkında herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, onların iskân edildiği dönemlerde Mada Adası'nda tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin sürdürüldüğü anlaşılmaktadır.

Yaşam tarzları daha ziyade hayvancılık üzerine kurulan Yörüklerden sonra, XIX. yüzyılın ikinci adaya yerleştirilen Kazaklar daha ziyade balıkçılık faaliyetleriyle meşgul olsalar da bu dönemde onlar tarafından da geçimlik düzeyde ziraî faaliyetlerin sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Nitekim yüzyılın ikinci yarısında adayı ziyaret eden bazı seyyahlar Kazak erkeklerin, sadece kendi ihtiyaçları doğrultusunda çiftçilik yaptıklarını ifade etmektedir (Plambeck, 2024: 47). Seyyahların verdiği bilgilere göre Kazak erkekleri genellikle balıkçılıkla meşgul olurken kadınları da ziraatla ilgilenmişlerdir. Adada arpa ve buğday yetiştiren Kazaklar ayrıca bu dönemde inek, keçi, koyun ve domuz gibi hayvanların yetiştiriciliğini de yapmışlardır (Schweinitz, 1906: 34; Somuncuoğlu, 2004: 187, 191). 1905 yılında Schweinitz, Mada Adası'na geldiğinde burada domuzlar gördüğünü ve bunların Türkiye seyahati sırasında gördüğü tek örnek olduğunu ifade etmiştir (Schweinitz, 1906: 34). Nitekim çevrede yaşayanlar Mada Adası'nda yaşayan Kazakların zaman zaman köylerdeki değirmene buğday öğütmeye geldiklerini söylemektedir (Somuncuoğlu, 2004: 93). Benzer şekilde günümüzde ada sakinleri de geçimini tarım, hayvancılık ve balıkçılıktan sağlamaktadır. Adada suyun ve ekilebilir arazinin bulunması, ikliminin uygun olması nedeniyle özellikle hububat, meyve ve sebze tarımı yapılabilmekte, patlıcan, fasulye, domates, salatalık, kiraz, vişne, badem ve elma gibi mahsuller de yetiştirilmektedir. Özellikle göle yakın kısımlara kurulan bahçelerde motorlu pompalar vasıtasıyla gölden alınan su kullanılmaktadır. Son yıllarda adadaki hayvancılık faaliyetleri daha ziyade besi hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır (Yazıcı-Arbaş, 2002: 50).

Günümüzde Mada Adası'nın sakinleri XX. yüzyılda buraya yerleşmiş olan Yörüklerden oluşmaktadır. Nitekim hayvancılık Yörüklerin hayatlarının tam ortasında yer almakta, göç mevsimi geldiğinde adadan yaylaya kadar süren uzun bir yolculuk başlamaktadır. Bu uzun ve maceralı yolculukta öncelikle hayvanların adadan kıyıya çıkarılması gerekmektedir. Bunun için teknelerle çekilen dubalara çıkarılan hayvanlar su üzerinde yaklaşık 1 km'lik bir yolculuk yapmaktadır. Dubalar üzerindeki bu yolculukta traktörler, kamyonlar, otomobiller, havyanlar ve yazlık eşyalar sal üzerinde kıyıya taşınmaktadır. Çok uzun olmasa da oldukça zahmetli olan bu yolculuk esnasında hayvanların huysuzlanması çeşitli tehlikeler de oluşturmaktadır. Nihayetinde göl içerisindeki bir adadan başlayan ve kıyıya uzanan bu yolculuk sonrasında Anamas Dağları üzerinde bulunan Sindel veya Çiçekli adındaki yaylalara kadar devam eden bir kara yolculuğu daha yapılmaktadır. Bütün bu zahmetlere rağmen yıllardır süregelen göç geleneğini devam ettirmekten vazgeçmeyen Yörükler ekim ayı geldiğinde kışlakları olan Mada Adası'na geri dönüş yolculuğunu çıkmaktadır. Mada Adası'nda göç mevsimi dışındaki zamanlarda veya göçe iştirak etmeyen haneler her gün sabahın erken saatlerinde ahırlarından çıkardıkları hayvanlarını otlatılmak üzere adanın yüksek yerlerine bırakmaktadır (Atlas, 2009: 69). Yayla Mevsimi dışında hayvanlar adada çobansız rahat bir şekilde gezebilmektedir. Küçükbaş hayvanlar aralık ayı ile mart ayı arasında ada üzerinde meşe ağaçları arasında kamıştan yapılmış ağıllarda kalmakta, büyükbaş hayvanlar ise aynı dönemde ahırlarda barınmaktadır. Ancak yaylalarda su sorununun baş göstermesi ve hayvancılıktan ziyade balıkçılığın geçim şekli haline gelmesi nedeniyle Mada Adası Yörükleri arasında yaylacılık faaliyetleri yavaş yavaş bırakılmaya başlanmıştır (Yazıcı-Arbaş, 2002: 47-48).

Değerlendirme

İçme suyunun bulunması, ekime elverişli geniş arazilere sahip olması, korunaklı oluşu ve doğal güzellikleri ile insan yaşamına uygun şartlar taşıması nedeniyle Beyşehir Gölü Mada Adası'nda Roma-Bizans döneminden günümüze kadar sürekli bir iskân söz konusu olmuştur. Bizans'a ait kayıtlarda ada üzerinde Hristiyanların yaşadığı ve Türklerle ticarî ilişkiler kurdukları görülmektedir. Nitekim Türkiye

Selçukluların bölgede hâkimiyet kurmasıyla adalarda yaşayan Hristiyan halka hoşgörü ile yaklaşıldığı ve onların yaşantılarına müdahale edilmediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, Türk hâkimiyeti sürecinde ada üzerindeki yerleşimin devam ettirilmesi amacıyla çeşitli teşviklerin yapıldığı da söylenebilir. Bölgenin Osmanlı hâkimiyetine girdiği dönemlerde yapılan tahrirlerde görüldüğü gibi adada bazı çiftliklerin mevcudiyeti, Türk hâkimiyetinde adanın iskân edilmesi ve üretime kazandırılması amacıyla bazı kişilere çiftlikler verildiğini düşündürmektedir. Nitekim böylece bölgede sosyal ve ekonomik bir hareketlilik oluşturulmuş ve yaklaşık 3.000 dönümlük arazi de tarımsal üretime dâhil edilmiş olmaktadır.

Mada Adası'nın demografik yapısı hakkındaki bilgileri Osmanlılar dönemindeki resmî verilerle desteklemek mümkün olmuştur. Bu verilerden Türk hâkimiyeti sürecinde adadaki Hristiyan varlığının azaldığı ve zaman içerisinde adada yalnızca Müslümanların yaşamaya başladığı anlaşılmaktadır. Ayrıca XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren adaya çoğunluğu Saçıkara olmak üzere Yörüklerin iskân edilmeye başlandığı görülmektedir. Anlaşılan o ki, XIX. yüzyılın başlarına kadar adadaki insan yerleşimin azalması üzerine Osmanlı Devleti padişah hassı durumunda bulunan adayı şenlendirmek amacıyla yakın konumda bulunan Toroslar üzerinde yaylayan bazı Yörükleri adaya iskân etmiştir. Bu iskân neticesinde ada üzerinde XIX. yüzyılın ortalarında en azından 12 hanede 32 erkek nüfusun varlığı tespit edilebilmiştir. Sonraki tarihlerde söz konusu aşiretlerin akıbetlerinin ne olduğuna dair herhangi bir bilgiye rastlamasak da ülkelerini terk edip Osmanlı'ya sığınan Don Kazakları'nın (Rus Kazakları), 1865 yılında Beyşehir Gölü'ndeki Mada Adası'na yerleştirildiği bilinmektedir. Özellikle tatlı su balıkçılığı üzerinde uzman olan Kazakların Mada Adası'na iskânı da yine bölgenin şenlendirilmesi ve buradaki üretim faaliyetlerinin artırılması ile ilintili olmalıdır. Ancak Mada Adası'nın zorlu yaşam şartları ve salgın hastalıklar nedeniyle Osmanlı hâkimiyeti sürecinde ada üzerinde bulunan yerleşimin demografik yapısında sürekli değişikliklerin yaşandığı görülmektedir.

XX. yüzyılın başlarından itibaren Rus Kazaklarının Mada Adası'ndan ayrılması sürecinde adanın Beyşehir'e yerleşmiş bazı Çeçen ailelere tahsis edilmesi de yine aynı iskân mantığının bir sonucu olmalıdır. Zira adanın boş kaldığı her fırsatta merkezî idarenin adaya yeni bir iskân teşebbüsünde bulunduğu görülmektedir. Nitekim Kazak ve Çeçenlerin adadan ayrılmasından hemen sonra kendisinden önce bölgeye hâkim olan devletler gibi Türkiye Cumhuriyeti Devleti de çoğunluğu Mada Adası'na yeniden çoğunluğu Tırtar'lardan oluşan Yörüklerin iskân edilmesini sağlamıştır. Sonuç olarak denilebilir ki Mada Adası yaklaşık 1.000 yıllık bir zaman zarfında, farklı din mezhep ve etnik yapıları, farklı kültür ve hayat tarzlarına sahip olan Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde Hristiyan ve Müslümanları başta olmak üzere Rus Kazakları, Çeçenler ve Yörükler gibi çeşitli topluluklara ev sahipliği yapmıştır. Günümüzde ise Türkiye'nin göl ortasında yaşam bulunan tek adasında geleneksel kültürlerini korumaya çalışan Yörükler yaşam mücadelesi vermeye devam etmektedir.

Kaynakça

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Maliye Nezareti Temettuat Defterleri (ML. VRD. TMT) Nr. 17542.

Nüfus Defterleri (NFS. D), Nr. 3340.

Sadâret Mektubî Kalemi Mühimme Kalemi Belgeleri (A}MKT. MHM), Nr. 383/37.

Tapu Tahrir Defterleri (TT. d.), Nr. 40.

Diğer Kaynaklar

Alperen, Bilal Bülent. (2001). Beyşehir ve tarihi, Konya: Kendi Yayını.

Arslan, Mustafa. (2021). Beyşehir gölü adaları üzerine. Beyşehir Araştırmaları (Ed. Prof. Dr. Hüseyin Muşmal), Konya, 69-95.

Atalay, İbrahim. (1994). Türkiye coğrafyası. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Atlas. (2009). Aylık coğrafya ve keşif dergisi. Sayı: 196, Temmuz.

Bahar, Hasan. (1991). Isauria bölgesi tarihi. (Yayınlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Bahar, Hasan, Karauğuz, Güngör ve Koçak, Özdemir. (1996). Eskiçağ Konya araştırmaları 1, (Phrygia Paroreus bölgesi: anıtlar, yerleşmeler ve küçük buluntular). İstanbul.

Bahar, Hasan. (1999). Demir çağında Konya ve çevresi. Konya: Selçuk Üniversitesi'ni Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları.

Bahar, Hasan. (2006). Beyşehir-Suğla havzası erken tarihi. Selçuk Üniversitesi Beyşehir Meslek Yüksekokulu I. Uluslararası Beyşehir ve Yöresi Sempozyumu. Konya.

Bahar, Hasan. (2021). Beyşehir'de tarih boyunca ulaşım ve yol ağları. Beyşehir Araştırmaları (Ed. Prof. Dr. Hüseyin Muşmal). Konya.

Bahar, Hasan ve Koçak, Özdemir. (2004). Eskiçağ Konya araştırmaları 2, (Neolitik çağdan Roma dönemi sonuna kadar). Konya.

Beller, Mete. (1987). Beyşehir içme suyu arıtma tesisinde verimlilik analizleri. (Yayınlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Biricik, Ali Selçuk. (1982). Beyşehir gölü havzasının strüktürel ve jeomorfolojik etüdü. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Fakültesi.

Çaycı, Ahmet. (2021). Eşrefoğlu beyliği tarihçesi ve kültürel ortam. Beyşehir Araştırmaları (Ed. Prof. Dr. Hüseyin Muşmal). Konya.

Çeken, Muharrem ve Yavaş, Alptekin. (2021). Keykubad'ın saray şehri Kubadabad. Beyşehir Araştırmaları (Ed. Prof. Dr. Hüseyin Muşmal), Konya.

Çetik, Ali Rıza. (1985). Türkiye vejetasyonu:1 İç Anadolu'nun vejetasyonu ve ekolojisi. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Dağlıoğlu, Hikmet Turhan. (1943). Isparta vilayeti göllerinden Beyşehir gölü. X/112-113, Temmuz-Ağustos, Isparta, 1371-1380.

Çokbanker, Ercan. (1974). Beyşehir Kuşluca köyü buluntuları. Türk Arkeoloji Dergisi, XXI/2, Ankara, 31-35.

Erdoğan, M. Akif. (1998). Osmanlı yönetiminde Beyşehir sancağı (152-1584). İzmir.

Eyüpoğlu, Bilal. (1979). Düünden bugüne Beyşehir. Konya.

Karaca, Veli. (2005). Belgelerle Yenişar. Isparta: Kardelen Sanat.

- Kazancı, Nilgün, Sönmez, Ergin, vd. (1999). Köyceğiz, Beyşehir, Eğirdir, Eber, Çorak, Kovada, Yarıklı, Bafa, Salda, Karataş, Çavuşçu gölleri, Küçük ve Büyük Menderes deltası, Güllük sazlığı, Karamuk bataklığının limnolojisi, çevre kalitesi ve biyolojik çeşitliliği. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Kesik, Muharrem. (2002). Sultan Melikşah ve sultan I. Murat dönemleri. *Türkler*. VI, Ankara, 547-565.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. (1991). Abideleri ve kitabeleriyle Beyşehir tarihi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi.
- Köprülü, Fuad. (1994). Osmanlı Devleti'nin kuruluşu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Muşmal, Hüseyin. (2008). XX. yüzyılın başlarında Beyşehir gölü ve 1910-1911 yılları büyük taşkın hadiseleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (SUTAD)*, Sayı: 23, 219-262.
- Muşmal, Hüseyin ve Benli, Kübra. (2019). Osmanlı döneminde Beyşehir Mada adasına yerleştirilen Rus Kazakları. *Konya kitabı XVII, C. II*, (Ed. Alaattin Aköz vd.). Konya: Karatay Üniversitesi KTO Yayınları, 107-128.
- Nazmi. (1922). Türkiye'nin sıhhi ve içtimâî coğrafyası, Ankara.
- Niketas Hkoniates. (1995). *Historia*. (Çev. Fikret Işıltan), Ankara.
- Özdemir, Fadim Yavuz. (2004). Beyşehir gölü sulak alanlarının ekolojik yerleşim planlaması açısından incelenmesi, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Plambeck, Nermin. (2024). İstanbul Ayasofya Müzesi'nde bulunan maden ikonalar. (Yayınlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ramsay, William Mitchell. (1961). Anadolu'nun tarihi coğrafyası. (Çev. M. Pektaş), İstanbul.
- Schweinitz, Hans Herman Graf von. (1906). *In kleinasien ein reitflug durch das innere kleinasien im jahre 1905*, Berlin.
- Sevim, Ali. (1993). Anadolu'nun fethi Selçuklular dönemi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Somuncuoğlu, Servet. (2004). *Don Kazakları*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Süslü, Memduh Yavuz. (1934), *Eşrefoğulları tarihi Beyşehir kılavuzu*, Konya: Babalık Matbaası.
- Tabur, Mehmet Ali ve Ayvaz, Yusuf. (2005). Birds of lake Beyşehir (Isparta-Konya). *Turkish Journal of Zoology*, 29, 361-369.
- Turan, Osman. (2013). Selçuklular zamanında Türkiye, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Tuztaş, Ayşe Hilal. (2005). Günümüzde Isparta'da yaşayan Yörüklerin siyasi ve kültür tarihleri. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türker, Ayşe Çaylak. (2019). Kubadabat ve çevresinde Bizans dönemi buluntuları. *Kubadabat Beyşehir Gölü Kıyısında Bir Selçuklu Sitesi*. (Ed. A. Yavaş-O. Koçyiğit), Konya, 63-85.
- Uçar, Şahin. (1986). Müslümanların İstanbul'u fethetmek için yaptıkları ilk üç muhasara. *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, II/1, 65-83.
- Uysal, Ali Osman. (2019). Kubadabat'ın tarihi hakkında. *Beyşehir Gölü Kıyısında Bir Selçuklu Sitesi: Kubadabat*, (Ed. A. Yavaş-O. Koçyiğit), Konya, 85-102.
- Üçüncü, Berna Burcu ve Muşmal, Hüseyin. (2014). Tarihi süreçte Beyşehir gölü ve adalarında hayat, Konya: Palet Yayınları.
- Yarar, Alpaslan. (2004). Beyşehir gölü su seviyesi değişimlerinin yapay sınır ağları ile belirlenmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yazıcı, Hakkı ve Arıbaş, Kenan. (2002). Beyşehir gölü adalarında nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetler. *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, 33-54.
- Yıldız, Büşra Nur. (2022). Beyşehir gölü Mada adası ağız özellikleri (inceleme-metin-sözlük), (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Yurt Ansiklopedisi. (1982-1983). Konya, C.VII, İstanbul 1982-1983, 5197-5277.

İnternet Kaynakları

<https://medium.com/katma-değer-bilgi/mada-adası-kazak-adası-872e75d95cb1> (Erişim Tarihi: 19.05.2024)

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/TurizmAktiviteleri/beysehir-golu> (Erişim Tarihi: 20.05.2024)

Beyan ve Açıklamalar

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Hüseyin Muşmal). Araştırma ikincil verilere sahip bir çalışma olduğu için etik beyana gerek yoktur.

Yazar Katkısı: Kavram/fikir; veri toplama/işleme; analiz, yazım ve eleştirel inceleme ve düzenleme Hüseyin Muşmal (katkı oranı %100) tarafından yapılmıştır. Yazar makalenin yayınlanan versiyonunu okumuş ve kabul etmiştir.

Finansman: Bu çalışma herhangi bir fon desteği almamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemektedir.

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.